

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

NARCÍS DE SANT DIONÍS

(Girona, c. 1385 – Barcelona?, 1459)

Biografia a càrrec del Dr. Daniel Álvarez Gómez

Vida

A. Origen familiar

El clergue Narcís de Sant Dionís o Santdionís, ortografia vacil·lant a la historiografia, doctor en dret civil, compilador i autor del [Compendi de les Constitucions de Catalunya](#), fou probablement fill del jurista homònim, ciutadà i jurat de Girona, que, com a jutge de Pere III signà el [document de creació de la Diputació el 1359](#), a Cervera. Casat amb Margarida Bordils, el Sant Dionís jutge tingué, si més no, cinc fills: Dalmau de Sant Dionís, ciutadà, Bernat de Sant Dionís, donzell (que adoptà el nom del seu avi matern, Bordils), i tres femelles que s'uniren als Sarriera i als Santceloni, altres dues nissagues gironines.

El Narcís de Sant Dionís jutge reial encara era viu el 1386, quan sentencià en un arbitratge, però ja és mencionat com a difunt, mitjançant un *quondam*, en un document de 1387. Com s'ha dit, és molt probable que un altre dels fills, el benjamí, fos el clergue Narcís de Sant Dionís, malgrat que el lligam directe no ha estat possible d'establir. Però sí l'indirecte, a través dels nebots de l'eclesiàstic, que són Santceloni i Sarriera, presents a documentació del segle xv. És incontestable el seu parentiu amb Dalmau de Sant Dionís, jurista notable, que féu [testament el 1432](#), reconeixent-lo com a germà seu (i que probablement passà de ciutadà a donzell); i amb el fill d'aquest, l'homònim cavaller, Narcís de Sant Dionís, nascut vers 1400. Si bé s'ha trobat [el testament del Narcís de Sant Dionís clergue](#), que determina la seva mort a principis de 1459, no es coneix encara l'any de naixença.

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

B. Naixement i carrera eclesiàstica

Considerant doncs l'any de la mort, i una longevitat màxima que voltava habitualment els 70, és possible que el Narcís de Sant Dionís clergue nasqués, a Girona, a la mateixa dècada de 1380, a més estirar el 1386, i morís si més no amb 73 anys. Res no sabem abans del nou segle, quan comencem a tenir notícies de les dignitats i beneficis que rebé. És inqüestionable que va accedir a la carrera eclesiàstica sota l'ègida del papa Luna. Cap tenir present que un familiar gironí del primer Narcís de Sant Dionís, Ramon Bertran, havia estat al servei de Benet XIII durant més de trenta anys, des d'abans que accedís al pontificat. El nostre Sant Dionís, abans d'octubre de 1403, quan obtingué del papa Benet XIII la canongia de la Seu de Girona, hi posseïa una capellania, a més de la canongia de Sant Feliu de la mateixa ciutat i la pabordia de Tordera. Se li concedí la facultat de permuta de dignitats el gener de 1407, quan posseïa la prepositura de Lleida i la sots-col·lectoria de la diòcesi d'aquesta ciutat, i figura com a llicenciat en lleis, s'entén dret civil. Tampoc no es té informació d'on cursà els seus estudis, que pogué ser Lleida o Montpeller, però difícilment Bolonya, on se n'ha trobat rastre.

Se l'identifica des de 1411 fins a 1416 com a cubiculari o servidor del papa Luna. Benet XIII, que escollia molt bé els seus nomenaments en la difícil situació en què es trobava, li atorgà el 1411 una canongia a Barcelona. El febrer de l'any següent Sant Dionís aconseguí el benefici de cura d'ànimes a Palau d'Horta, un altre de simple a l'altar de Sant Joan de Platea i una porció a la parròquia de Capella. El 1414 i 1415 obtingué la pabordia de Mallorca i la dignitat de setmaner a la parròquia d'Ullastret, i el juny del mateix 1415 se li reiterà la facultat de permuta de beneficis i guanyà la dispensa de no accedir a ordes religiosos durant cinc anys.

C. Ardiaconat de Ribagorça i primera auditoria de comptes

L'any següent, 1416, aconseguí l'ardiaconat de Ribagorça, mentre mantenia, si més no, la parròquia de Petra i les canongies de Lleida, Girona i Barcelona. A l'ardiaconat succeïa Dalmau de Mur, que era nomenat bisbe de Girona. Sembla que els jurats de la ciutat havien reclamat per a Sant Dionís, sense èxit, la mitra episcopal. Si els càlculs no són massa erronis, llavors devia

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

comptar uns 30 anys, edat perfectament idònia, a l'època, per a ocupar aquesta dignitat. L'ardiaconat de Ribagorça el permutaria anys més tard (1421) pel de Besalú.

El juliol de 1416 fou cooptat com a oïdor de comptes de la Diputació per al trienni entrant (1416-1419), pels oïdors de l'exercici anterior. Andreu Bertran, bisbe de Barcelona, era el nou diputat eclesiàstic, Ramon, vescomte de Perellós i de Roda, era el diputat militar i Francesc Basset el ciutadà. Els seus companys a l'auditoria eren Joan Desvalls, pel braç ciutadà, i el donzell Bertran de Vilafranca, pel militar. Als documents de la institució, Sant Dionís és mencionat el novembre de 1416 com a doctor, per tant degué titular-se entre gener i aquesta data.

No es té notícia de cap període de docència donada pel propi Sant Dionís, però l'eminent jurista Tomàs Mieres, també oriünd de Girona, el recordà com a preceptor seu estimadíssim i com sotmeté el seu *Apparatus* al seu judici. Caldria pressuposar que tingueren un tracte habitual. De fet, Mieres podia haver conegut prou la família Sant Dionís, perquè advertia que havia estat instruït sobre un concepte jurídic, l'impost del bovatge, per Dalmau de Sant Dionís, germà del canonge.

D. Inquisidor de Constitucions

A les Corts de Sant Cugat-Tortosa, Sant Dionís fou síndic del Capítol de la Seu de Lleida, fins el febrer de 1420. En aquesta convocatòria parlamentària fou aprovat el Capítol de Cort *Com poc valdria*, que demanava la creació d'un tribunal d'inquisidors que vetllessin pel compliment de Constitucions, com a primera fita remarcable de la legislació sobre l'observança. El març vinent, Sant Dionís fou escollit per les Corts membre del dit tribunal, compost per dos representants de cada braç, en total sis persones: Guillem, abat del monestir de l'Estany, el cavaller Jaume Marc, el donzell Bertran de Vilafranca, Guillem de Pere Buçot i Francesc Castelló, ciutadans. Els inquisidors feren crida pública a partir de 1421 per a rebre denúncies, per Barcelona i altres ciutats del Principat,

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

amb el suport de la Diputació, i exerciren activitats no gaire notables –si més no, pel que coneixem- durant un període d'un any i mig, fins el juliol de 1422. L'única acció remarcable fou un procés contra el Governador general de Catalunya, Lluís de Requesens, i l'entrevista, potser a Catalunya, entre Sant Dionís i Pere de Fonseca (1421), cardenal de Sant'Angelo, aleshores comissionat per a eliminar els darrers suports al papa Luna, a l'entorn del qual, recordem, havia progressat el clergue gironí.

Les Corts de Tortosa-Barcelona, ja presidides per la reina Maria, com a lloctinent general, no prorrogaren el tribunal inquisidor.

E. Oïdor defenestrat

El novembre de 1422, la reina Maria reconegué a Sant Dionís la canongia de Besalú i el castell o lloc de Palau. Tres anys més tard, fou cooptat novament com a oïdor de comptes de la Diputació pels oïdors del trienni 1422-1425. El diputats entrants eren Felip de Malla, mestre en sacra teologia, canonge i ardiaca major de la Seu de Barcelona, Joan Desfar, cavaller, i Narcís Miquel, ciutadà de Girona. Els seus companys a l'auditoria eren, novament, Bertran de Vilafranca (que ja fou col·lega seu el trienni de 1416-1419 i al tribunal inquisidor), i Baltasar de Gualbes, ciutadà de Barcelona.

No obstant això, Sant Dionís no arribà a jurar el seu càrrec, perquè fou destituït fulminantment per la mateixa Diputació i substituït per l'eminent teòleg Joan de Palomar, canonge de Girona. No se'n coneix encara la causa, però alguns autors han volgut veure desavinences amb Felip de Malla, que havia gestionat activament la sostracció d'obediència de Ferran I al papa Luna (1416), al qual Sant Dionís podia haver estat ben afecte. La institució li permeté presentar testimonis per tal de revertir aquella remoció, el novembre de 1425, en un procés que regia el nou procurador de la Diputació, Bartomeu Ripoll. Davant de la inflexible decisió, Sant Dionís apel·là al rei, que es trobava a València. La institució hi envià Ripoll i es defensà amb l'advocacia de Bonanat Pere, comissionat per la ciutat de Barcelona, i altres juristes. Vers l'abril de 1426, l'apel·lació havia fallit sense resultats.

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

F. Atac contra la Diputació en la persona del nou oïdor, Joan de Palomar

De tota manera, Sant Dionís, rosegat per un viu ressentiment contra Palomar, no es conformà pas. El seu nebot, el cavaller Narcís de Sant Dionís, ja mencionat, aleshores veguer de Girona, fou el cervell d'una trama criminal que prengué com a capítost executiu Bernat Sarriera, un dels altres nebots del Sant Dionís clergue. El desembre de 1426 Sarriera es traslladà de Girona a Barcelona, on es reuní amb dos pagesos de l'Empordà contactats a l'efecte. La casa de Sant Dionís, a les rodalies de l'actual plaça de Sant Jaume, servia de punt d'encontre. Els menestrals Narcís i Franci Vidal (germans d'un domèstic del clergue, Pere Vidal, que sembla que no participà) també foren captats per Sarriera i la nit de Nadal d'aquell any tots cinc [atacaren per sorpresa, prop del carrer Sant Honorat de Barcelona, Joan de Palomar](#) i la seva comitiva, que feien cap a la Seu, per assistir a matines.

Palomar fou ferit, però lleument. L'assalt no reeixí del tot i Sant Dionís se'n planyé davant del seu cercle de domèstics. La Diputació denuncià els fets al veguer de la ciutat comtal, a la cort del qual foren interrogats dos dels Vidals i un d'ells, Narcís, sentenciat i executat. És Pere Vidal, que fou interrogat per la institució i el veguer, qui pintà el caràcter un xic tèrbol del seu senyor de manera més vívida i colpidora, tot recordant-lo mentre escrivia, a la finestra del primer pis de casa seva, i tan secret i sofisticat que no se'n podien sospitar els pensaments.

La Diputació, sota la presidència de Felip de Malla, se sentí dolguda i vindicativa. Féu clam de Pau i Treva trencada contra els nebots de Sant Dionís, Bernat Sarriera i el veguer homònim, que fugiren vers el nord del Principat, però foren detinguts. El cavaller Sant Dionís fou també desposseït de l'ofici reial. Finalment hagueren de pagar les costes i una compensació considerable. És indubtable que el clergue Sant Dionís, si bé no sembla que patís cap càstig civil o canònic, fou vist per la Diputació com un enemic i hagueren de passar quinze anys perquè tornés a aspirar a l'auditoria de comptes.

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

G. Vicari general del Bisbe de Girona

Mentre era vicari general de Girona (1433-1435), Sant Dionís posà la ciutat sota interdicte eclesiàstic i promulgà Constitucions *De inuasoribus* (potser les de *Diuiñarum*, 1173), contra els jurats de la ciutat per raó d'un impost sobre els carnisers que els era permès per privilegi reial. La reina Maria li enviava una irada carta el març de 1434, cominant-lo a corregir-se.

El 1435, a les Corts de Montsó, fou empresonat, juntament amb altres membres d'una facció nobiliària i eclesiàstica, per negar-se a acceptar una Constitució de Pau i Treva promulgada per la reina Maria per tal d'apressar els preparatius de l'ajuda a enviar a Alfons IV, després de la desfeta de Ponça. En la declaració de béns que féu, el 1436, en relació amb aquests fets, manifestà que posseïa tres canongies, Urgell, Girona i Barcelona, on també ostentava la pabordia de setembre, un benefici simple a la Seu de Vic, a Sant Llorenç de Lleida, a Sant Feliu de Girona, capellanies a localitats de Girona i una succentoria menor a la Seu d'Elna.

H. Segona auditoria de comptes

Com a mínim des de 1438 era vicari general del bisbe de Barcelona, Simó Salvador (1433-1445), un antic col·laborador del papa Luna. Actuà com a inquisidor religiós el 1445 contra un acusat d'heretgia, que absolgué. El 1443 el bisbe de Girona el nomenà procurador general per a dirimir entre la jurisdicció eclesiàstica i la seglar al Comtat d'Empúries. L'agost de 1441 permutà l'ardiaconat de Besalú per la pabordia de juny.

Per al trienni de 1440-1443, fou cooptat novament oïdor de comptes. Els diputats col·legues seus foren Antoni Avinyó, abat de Montserrat, el cavaller Andreu de Biure, el ciutadà de Barcelona Bernat Çapila. Els altres oïdors eren el donzell Bertran de Vilafranca i el ciutadà de Girona Joan Cavalleria. Sant Dionís dugué a terme alguna missió delicada, com l'ambaixada, en companyia d'Andreu de Biure i Çapila, a la reina Maria (novembre de 1421), llavors a Saragossa, per a avisar-la de la incursió francesa comandada per Renat d'Anjou.

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

Fou vicari del nou bisbe barceloní, Jaume Girard (1445-1456), ja el 1443 i també el 1449, quan participà i el representà a les Corts de Perpinyà-Vilafranca del Penedès-Badalona (1449-1453).

I. Darrers anys i testament

Encara havia d'assistir a les Corts de Barcelona, el novembre de 1455, per a revisar escriptures o proves referents a certes peticions. La seva edat voltava els 70. Fou escollit ardiaca de Mar el 1456. El febrer de 1458 devia trobar-se greu de salut perquè dictà testament amb el notari Bartomeu Fangar. De fet, Alfons el Magnànim escrivia al papa el maig següent per tal que pensés a atorgar a Gaspar Payró la canongia de Sant Dionís, ja força malalt. El seu testament, però, no es publicà fins el març de 1459. Els seus marmessors eren el seu nebot, el cavaller Narcís de Sant Dionís, i el fill d'aquest Pere de Sant Dionís, donzell, entre altres. Manava ser sebollit a la catedral de Barcelona, amb cost de 100 lliures. A més d'algunes deixes d'escassa importància, féu hereu universal el seu besnebot Gabriel Dalmau de Sant Dionís, fill del seu nebot, el cavaller Narcís de Sant Dionís, i aleshores tresorer de la Catedral de Girona. No obstant això, li encomanava cedir la meitat de l'herència a un desconegut Gabriel de Pere, clergue beneficiat a les esglésies de Santa Maria del Pi i Sant Just.

La família Sant Dionís fou reialista. De fet, aquesta branca de la nissaga havia estat ennoblida per Alfons IV en l'avantdit nebot Narcís de Sant Dionís, que havia estat adobat cavaller la dècada de 1420 per haver-se significat a les guerres d'Itàlia, fent costat al monarca i fou nomenat veguer per la mateixa raó. Tant ell, com els seus fills foren fermes defensors de la reina Joana Enríquez a la força vella de Girona, pocs anys més tard, durant la guerra civil. Gabriel Dalmau, canonge de Girona, fou elevat el 1469 al bisbat de Siracusa, on exercí mecenatge artístic i posseí una notable biblioteca, que potser contenia la del seu besoncle, però que es perdé perquè fou cremada en 1540.

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

Obra

1. La Compilació

La Constitució *Per tal que les leys* (1413) ordenà la confecció de la Nova Compilació de totes les lleis generals del Principat, composta de dos volums, un en llatí i l'altre en català, que s'estojarien al palau reial, i dues còpies respectives, que la Diputació servaria. Només se'n conserva el parell bilingüe original i una còpia llatina (sense comptar els set manuscrits secundaris). El Capítol 14 de la *Carta del Poder dels diputats triennals* (futur *Llibre dels quatre senyals*), de les mateixes dates que la Constitució, havia determinat que els diputats s'encarregarien de plasmar la compilació en pergamí i custodiar-la a la Diputació. A més, encomanava l'addició de tots els Capítols de Corts, que l'erudició més recent identifica amb el posterior *Llibre dels vuit senyals*.

El rei Ferran I escollí Bonanat Pere i Jaume Callís per a acomplir la mencionada Constitució. És poc el que cal mencionar d'un jurista com Callís, biografiat en una altra semblança d'aquesta sèrie. El cas, però, del poc estudiat i reconegut Bonanat Pere és diferent. Llicenciat en decrets, ja havia estat, el 1396, un dels jutges, delegats pel Parlament de Barcelona, que van processar els consellers de Joan I. Era regent la Cancelleria a la mort de Martí l'Humà i fou un dels missatges que la ciutat de Barcelona envià a Balaguer per convèncer Jaume d'Urgell que deposés la governació general dels regnes. Fou proposat com a candidat al Compromís de Casp, però finalment només hi assistí com a assessor i corresponsal del Parlament català. Pere exercí de forma força continuada com un dels dos advocats de la Diputació, des de 1413. Fou un dels jutges que instruíren la revocació que la Diputació impulsava de la convocatòria del *Princeps namque* feta per Ferran I el 1413 contra Jaume d'Urgell. Participà en esdeveniments destacats, com l'ambaixada del primer Trastàmara a Narbona, el 1415, en què el monarca sostreia la seva obediència al papa Luna, o la legació de la Junta de Molins de Rei a Alfons IV, el 1418. Durant la resta de la seva vida, malgrat no semblar que ocupés càrrecs notables, fou comissionat alternadament per la Corona, el Consell de Cent barceloní, les Corts o la Diputació, i la seva sapiència jurídica fou molt requerida fins la vellesa. El criteri i la resolució de Bonanat Pere foren cabdals en els afers més espinosos de la vida de Sant Dionís, com l'apel·lació al rei, quan era

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

ambaixador de Barcelona a València (i la Diputació hi confiava especialment perquè la defensés), o el judici per l'atac a Palomar, en què el jutge del veguer demanà sovint el seu parer.

Bonanat Pere i Jaume Callís treballaren en la Compilació des de 1415 fins a la darrera paga, el maig de 1417, quan lliuraren dos quaderns en paper que contenien, presumiblement, l'estructura fonamental de la Compilació. Fou en aquelles dates quan la Diputació, obeint el Capítol 14 avantdit, escollí dos dels seus membres en exercici, Narcís de Sant Dionís i el diputat ciutadà i doctor en decrets Francesc Basset, per a completar la tasca. Basset és una altra figura obscura. Potser tenia algun parentiu amb el batlle general Pere Basset, però no és gens clar. Era doctor en decrets i oriünd de Lleida. Participà com a síndic de la dita ciutat a algunes Corts des de 1406 a 1420, però també hi figurà com a reparador de greuges. El novembre de 1410, examinà amb Pere Basset i Bonanat Pere el dret del governador a intervenir al Parlament. Morí entre el març de 1420 i el gener de 1421.

Basset i Sant Dionís emprengueren una comesa potser major que la determinada per la normativa: traduïren Constitucions, del llatí al català i viceversa, cercaren a l'Arxiu reial originals de la legislació i n'aconseguien còpies autenticades per l'arxiver Diego Garcia, feren taules per a ordenar encara millor tot el material, donaren ocasió a l'escrivà i bidell de la catedral, Joan de Bellmunt, perquè encetés la redacció sobre pergamí. El 29 de març de 1420, Sant Dionís i Basset reberen 100 florins cadascun com a paga per arreglar i corregir la Compilació.

Si abans no, a partir de gener de 1421, Sant Dionís gestí tot sol la darrera fase de la Compilació, inclòs, potser, el volum de Capítols del General. Un albarà de la Diputació registra, el 9 de juny de 1422, 165 florins d'honoraris per haver comprovat i completat la traducció al català, haver traduït al llatí i haver confegit taules per als títols dels capítols i llibres. Un dels trets distintius de la Compilació és l'ordenació d'acord amb les rúbriques del Codi de Justinià. Sembla que la Constitució *Per tal que les leys* ja la determinava, quan parlava

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

de col·locar la legislació “per propis títols o rúbriques”, però la definitiva conversió de l’infinit *cafarnaüm* de normativa general a la distribució justiniana pogué perfectament ser responsabilitat de Sant Dionís, com sosté part de la bibliografia. Si no anem errats, la traducció llatina dels Capítols de Cort de Montsó (1362-1363), presents sobretot al llibre quart de la Compilació, rúbrica *De suffragio et salariis iudicum...*, i de les lleis aprovades a les Corts de Barcelona de Ferran I (1413), podria haver estat obra seva. Al volum català original que es conserva de la Compilació, tota la traducció fou curada en última instància, i de vegades completada, pel jurista gironí.

2. El Compendi de les lleis generals de Catalunya

El veritable mestratge de Sant Dionís havia de mostrar-se en un opuscle que ideà durant aquella dècada. Probablement seguint la petja de l’antiga escola dels glossadors de Bolonya, pensà a extreure i cristal·litzar la quinta essència de la legislació catalana tot desenvolupant el gènere de la *summa*. És indubtable que la feina de sistematitzar el considerable caos amb què es devia trobar encara en 1421, quan hagué de treballar en solitari, l’empenyé a inventar una forma de resumir els elements constitutius de les Constitucions i Capítols de Cort des de les Corts de Fondarella (1173). Així doncs, tot respectant l’ordinació justiniana, distribuí en paràgrafs el contingut de cada rúbrica i hi descriví la substància dels caps legals. Al final de cada paràgraf, mencionava succintament la legislació pertinent.

Cal esmentar que no ens trobem encara en un període de clara codificació. Per a la jurisprudència de l’època, s’escau la citació de tota legislació prèvia. És per això que Sant Dionís, en aplicar el seu mètode, supera la necessària selecció que la Compilació implicava, tot doblant-ne el número de referències. Si el volum llatí original de la Compilació, antigament estotjat a l’arxiu reial (avui de la col·lecció de la Casa Reial), reproduïx la lletra de més de cinc-cents lleis, entre Constitucions, Capítols de Cort, Usatges i d’altres, el *Compendi* llatí supera les mil referències i no és possible negar que resumeix i també preserva llargs passatges d’un bon nombre de normativa. Cal tenir present, a més, que el jurista gironí pogué afegir legislació absent de la

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

Compilació inicial, com la de les Corts de Tortosa-Barcelona, de 1421-1422, de la reina Maria.

Sant Dionís féu dues versions del *Compendi* (se'n conserven tres manuscrits llatins i vuit de catalans). És al pròleg, de redacció completament pròpia, on l'autor mostra el seu caràcter i els seus propòsits. Tot llegint-lo i examinant el contingut del *Compendi*, es pot arribar a albirar que la intenció de Sant Dionís fou sobrepassar la *Compilació*. Aquesta era una obra extraordinària, d'altíssima volada i que produiria fruits com les compilacions de 1495, 1588 i 1704, però aleshores pogué semblar insuficient, arriscada, com ho manifestaria l'opinió contrària de Mieres. Sant Dionís volgué competir amb la magna obra i en certa manera reeixí a imposar-s'hi.

Exposa al dit exordi les condicions de factura de la *Compilació*, d'acord amb la voluntat de Ferran I, però apunta a la laboriositat d'afegir contínuament la nova legislació acabada d'aprovar tot refent l'obra inicial. És evident, insisteix, que el desig del monarca no fou satisfet. El propòsit de Sant Dionís, doncs, era ajudar els juristes i advocats a desplaçar-se per les lleis de la terra, que una Constitució de 1422, *Assats és cosa ridícula*, cominava, no només a conèixer, sinó a portar sempre al damunt escrites i poder citar en català, requerits per qualsevol de les parts en litigi. No és palès si es cominava a dur la *Compilació*; per tant, el *Compendi* podia infiltrar-s'hi com a eina substitutiva. La Constitució *Per tal que les lleis* que ordenava la *Compilació* és citada només parcialment i no amb referència a la dita obra, potser perquè es tractava, per la seva naturalesa, d'un comès temporal.

La tradició manuscrita mostra que el *Compendi* tingué cert ús institucional. Un dels volums llatins és de factura oficial i s'estotjà i consultà, probablement, a la cort d'Alfons el Magnànim a Nàpols (actualment a la Biblioteca Colombina). També mostra haver estat escrit amb un solemne propòsit un dels manuscrits catalans, que passà per l'arxiu de la Diputació del General, i ara es conserva a la Biblioteca de Catalunya.

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

Quant al contingut doctrinal del *Compendi*, les opinions dels investigadors han tendit a considerar Sant Dionís un ferm defensor de la monarquia moderada. Les rúbriques cinc i sis de la desena part estableixen les obligacions i prohibicions del rei, amb llargues tirades de paràgrafs. Caldria, però, entendre que, d'acord amb la seva biografia, Sant Dionís defensà els principis constitutius d'un règim estamental, segurament sobre la base de la seva condició eclesial. A la rúbrica desena de la primera part, titulada en català *De lleis e Constitucions e de la interpretació e observació d'aquelles*, es troben elements de dret públic fonamentals per al sistema de Lleis paccionades (o pactisme): legislació i interpretació consensuada entre rei i braços, així com prelatió i observança universal de les lleis de la terra. Però el seu deure com a jurista l'obligava a enregistrar també en un altra rúbrica, la quarta de la desena part, les regalies del monarca.

Al *Compendi*, però, la Diputació és citada poques vegades, perquè era recent el seu desenvolupament de caire polític. De fet, d'acord amb la Compilació, els Capítols de Cort i la legislació específica que la regulaven no hi tenien una clara cabuda. En conseqüència, Sant Dionís, tot cenyint-se al títol del seu opuscle, recollia simplement les lleis generals del Principat. La Constitució general *Lo fruit de les lleis*, que atorgava un poder polític a la Diputació com a garant de l'observança (i secundava i elevava de categoria la legislació competencial interna suara mencionada), figura al *Compendi*, però només als dos manuscrits més recents, no al que és, presumiblement, el més antic. En qualsevol cas, els manuscrits catalans sí que transmeten la dita legislació i aquest és un senyal de la seva creixent preponderància ideològica, que Sant Dionís no devia negar. Al mateix temps, el fet ens fa veure que l'opuscle del jurista gironí permetia una complementació i perfeccionament continuat, flexible i harmònic amb la redacció original, justament la qualitat negada a la Compilació per l'aparatositat de la seva pròpia estructura. És, doncs, l'obreta de Sant Dionís un encertat manual, articulat i abundant de dades, d'ús agraït per a juristes, els quals podrien acomodar-lo als seus interessos i els de l'època en què visqueren. El trobem en algunes llibreries del segle xv, com la del fill de Tomàs Mieres, i entre els volums del bibliòfil Ferran Colom. Malauradament no passà per la impremta. Només el decaïment de la

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

política estamental en els decennis següents pot explicar els segles d'arraconament injustament patits pel *Compendi* fins a la Renaixença.

BIBLIOGRAFIA

Arxius i fonts manuscrites

Arxiu de la Corona d'Aragó.

Generalitat, Cauteles i albarans, volums N-456, N-508, N-509.

Generalitat, Escrivania Major, lletres trameses, volums N-624, N-637, N-638, N-639, N-641.

Generalitat, Escrivania major, sèrie V-105.

Generalitat, Còdex 2, 3 i 4.

Casa Reial, Còdex 10.

Manuscrits del *Compendi* llatí

Biblioteca capitular de la Seu d'Urgell.

Ms. 2105.

Biblioteca Colombina de Sevilla.

Ms. 5-5-31.

Reial Biblioteca del Monestir d'El Escorial.

Ms. E-II-13.

Manuscrits del *Compendi* català

Arxiu de la Corona d'Aragó.

Generalitat, Còdex 1 [*Compendi de les Constitucions de Cathalunya*. Narcís de Sant Dionís].

Còdex de Santa Maria de Ripoll 102.

Reial Biblioteca del Monestir d'El Escorial.

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

Ms. Z-II-11.

Ms. Z-II-12.

MS. Z-II-13.

Biblioteca de Catalunya.

Ms. 832.

Arxiu-biblioteca episcopal de Vic.

Ms. 158.

Ms. 159.

Bibliografia impresa elemental

ABADAL Y VINYALS, Ramon d' - RUBIÓ I BALAGUER, Jordi (1910). «Notes sobre la formació de les compilacions de "Constitucions i altres Drets de Catalunya" i de "Capítols de Corts" referents al General». *Estudis universitaris catalans*. Núm. 4, pp. 409-445.

ÁLVAREZ GÓMEZ, Daniel (2012). «Els testaments del jurista Narcís de Sant Dionís (1458) i del seu germà Dalmau (1432)». *Cuadernos de Historia del derecho*. Núm. 19, pp. 233-255.

-(2014). «Dades de la trajectòria històrica de la figura de Narcís de Sant Dionís». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*. Vol. LV, pp. 159-180.

-(2016). «Glosses i anotacions jurídiques de P.M. Carbonell». Guzmán Almagro, Alejandra – Espluga, Xavier – Ahn, M. eds. (en premsa). *Pere Miquel Carbonell i el seu temps*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres.

-(2016). «Elaboració de la Compilació de 1413». *Initium*. Núm. 21, pp. 81-122.

-(2018), «Dos procesos de la Corte del Vicario de Barcelona: el asalto a Joan de Palomar (1426)». *Cuadernos de Historia del derecho*. Núm. 25, pp. 45-67.

-(2018). «El *Compendium* (o *Summa*) de las Constituciones de Cataluña de Narcís de Sant Dionís». *Acta Conventus Neo-Latini Vindobonensi, Proceedings of the Sixteenth International Congress of Neo-Latin Studies. Viena [2-7 d'agost] 2015*. Brill. Leiden, Boston, pp. 129-139.

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

-(2018), «Legislació i execució de l'Observança a la primera meitat del segle XV català». Conferència (en espera d'edició) a *La Veu del Regne. Representació política, recursos públics i construcció de l'Estat. 600 anys de la Generalitat valenciana. Generalitat valenciana*. Universitat de València. Universitat d'Alacant. Universitat Jaume I. Ajuntament de Morella. València, Morella i Alacant. 21 al 28 d'octubre (24 d'octubre) de 2018.

-(en premsa) «El gerundense Dalmau Gabriel de Sant Dionís, obispo de Siracusa (1469-1511)», José Mª Maestre Maestre, Manuel A. Díaz Gito *et alii* (eds.), *Humanismo y Pervivencia del Mundo Clásico VI. Homenaje al profesor Eustaquio Sánchez Salor*, Alcañiz, Cádiz, Lisboa - Instituto de Estudios Humanísticos, Editorial UCA, Centro de Estudios Clásicos.

BROCA, Guillem M. De (1907). «Taula de les stampacions de les constitucions y altres drets de Cathalunya y de les costumes y ordinaçions de ses diverses paratges». *Revista jurídica de Catalunya*. Tom 13, pp. 265-287; 505-520; 591-598.

BUENO SALINAS, Marta (2000). «Edición de diversos documentos relativos a la llamada "Primera Compilació"». *Initium*. Núm. 5, pp. 827-834.

-(2001). «Narcís de Sant Dionís y la primera recopilación sistemática del Derecho catalán». A IGLESIA FERREIRÓS, Aquilino ed. (2001). *El dret comú i Catalunya. Actes del X Simposi Internacional. Barcelona, 2-3 juny de 2001. La superació d'una sistemàtica: el Dret Patrimonial*. Barcelona: Associació catalana d'Història del Dret «Jaume de Montjuïc», pp. 199-222.

CARAVYC [més el núm. del vol.] = REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA (1896-1922). *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y principado de Catalunya*. Madrid: Real Academia de la Historia.

CUELLA ESTEBAN, Ovidio (2006). *Bulario de Benedicto XIII*. Vol. III: *La Curia de Peñíscola (1412-1423)*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico (CSIC); Excelentísima diputación de Zaragoza. (Fuentes históricas aragonesas 40.)

-(2011). *Bulario de Benedicto XIII (1394-1423)*. Vol. V: *I. La Curia Cesaraugustana. II. Los grupos privilegiados: servidores del Papa y del Rey*.

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

Zaragoza: Institución Fernando el Católico (CSIC); Excelentísima diputación de Zaragoza. (Fuentes históricas aragonesas 58.)

ELÍAS DE TEJADA, Francisco (1950). *Las doctrinas políticas en la Cataluña medieval*. Barcelona: Ayma, Editor.

-(1963). *Historia del pensamiento político catalán. Tomo I. La Cataluña clásica*. Sevilla: Ediciones Montejuorra.

FERRER I MALLOL, M. Teresa (1984). «Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya». *Miquel Coll i Alentorn. Miscel·lània d'homenatge en el seu vuitantè aniversari*, (1984). Barcelona: Fundació Jaume I, pp. 221-269.

FONT I RIUS, Josep Maria (1988). "[Estudi introductori]", a *Constitucions de Catalunya. Incunable de 1495*. Barcelona, Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, pp. XI-CXXXVII.

-(1990). «La compilació manuscrita de les Constitucions de Catalunya (1413-1422)». *Medievalia*. Núm. 9, pp. 107-132.

GUILLERÉ, Christian (1993-1994). *Girona al segle XIV*. Traducció de Núria Mañé. Vol. 1 i 2. Barcelona: Ajuntament de Girona; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

-(2005). «Une famille de médecins geronais au XIVE siècle: les Sarriera». *Acta historica et archeologica mediaevalia*. Núm. 26, pp. 677-691.

IGLESIA FERREIRÓS, Aquilino (2003). «Narcís de Sant Dionís y los Usatges». *Anuario de historia del derecho español*. *Initium*. Núm. 73, pp. 35-100.

-(1999). «Frangullas ou migallas (3)». *Initium*. Num. 4, pp. 439-448.

MARTORELL I TRABAL, Francesc - VALLS I TABERNER, Ferran (1911-1912). «Pere Beçet (1365?-1430)». *Anuari de l'Institut d'Estudis catalans*. Núm. IV, pp. 577-656.

MIERES, Tomàs (1621). *Apparatus super Constitutionum Curiarum Generalium Cathaloniae, per Thomam Mierem in decretis licentiatum et jurisperitum gerundensem editi, etc.* [Dos volums: Pars prima; pars altera.] Barcinonae: Typis, et aere Sebastiani a Cormellas, anno 1621.

MONTAGUT, Tomàs de (1995). «Les compilacions del dret català». *Glossae Revista de Historia del derecho europeo*. Núm. 7, pp. 113-132.

-ed. (2006). *Llibre dels quatre senyals*. Ed. facsimilar de l'ed. de 1634, Barcelona. I estudi introductori. Dos volums. Barcelona: Editorial Base.

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS

PACHECO CABALLERO, Francisco Luis (2005). «El usatge *Princeps namque*, las Cortes y los juristas». *Initium*. Núm. 10, pp. 232-234.

PERARNAU, Josep (1978). *Felip de Malla. Correspondència política*. A cura de Josep Perarnau. Vol. 1. Barcelona: Editorial Barcino.

PUIG I OLIVER, Jaume de (2001). «L'exemplar sevillà manuscrit del Compendium Constitutionum Cathaloniae Generalium», *Quaderns de la Selva. Centre d'Estudis Selvatans*. Núm. 13, pp. 281-288.

REIXACH SALA, Albert (2015). *Municipi, finances i elits locals en una ciutat catalana baix-medieval: Girona (1345-1445)*. Tesi doctoral. Girona: Universitat de Girona.

SANS I TRAVÉ, Josep Maria, dir. (1994). *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*. Vol. 1. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

SANT DIONÍS, Narcís de (2016). *Compendium Constitutionum Generalium Cathalonie*. Edició, Introducció i Apèndix d'ÀLVAREZ GÓMEZ, Daniel. Barcelona. 36è volum de la col·lecció Textos Jurídics Catalans. Parlament de Catalunya, Departament de Justícia.

VALLS I TABERNER, Ferran - PUJOL I TUBAU, Pere (1927). «El "Compendium Constitutionum Cathaloniae" de Narcís de Sant Dionís». *Revista Jurídica de Catalunya*. Núm. 23, pp. 228-274, 352-370 i 440-467.

Webgrafia

<http://revistalafarga.cat/suplements/FM2000-11.pdf>

<https://arxiunicipaldesalt.wordpress.com/2019/07/12/carrer-de-sant-dionis/>

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

Obra Social "la Caixa"

MEDALLES ACADÈMIQUES NARCÍS DE SANT DIONÍS